

ECONOMIC SECURITY OF FOOD INDUSTRY IN MODERN CONDITIONS

N. Zhuzhukina

National University of Food Technologies

Key words:

*Security
Analysis of economic
security
Enterprise of agro-
industrial complex
Objects of economic
security*

ABSTRACT

The notion of economic security is explained in the article. The objects of economic security are systematized according to the constituent elements of an enterprise. The existing approaches to the analysis of economic security are examined and the methods of strategic analysis are proposed as the basis for security diagnostics. The main threats for food industry enterprises are determined according to the proposed objects of economic security. These threats are as follows: during the process of capital formation the objects of economic security are the sources of capital formation (own, borrowed, involved) and the resources (fixed and working capital, labour); during the operation the subject of security is a manufacturing system (marketing, management and logistics); during the results formation the objects are production, revenue and profit. The list of threats shows that avoiding systemic crisis requires strategic analysis and planning, as well as the professionalism of a company management.

Article history:

Received 07.04.2016
Received in revised form
25.04.2016
Accepted 18.05.2016

Corresponding author:

N. Zhuzhukina
E-mail:
zhuzhukina@ukr.net

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Н.І. Жужукіна

Національний університет харчових технологій

У статті з'ясовано сутність поняття «економічна безпека підприємства», систематизовано об'єкти економічної безпеки відповідно до складових елементів функціонування підприємства. Розглянуто існуючі підходи до аналізу економічної безпеки та запропоновано використання методик стратегічного аналізу як базового для безпекової діагностики. Визначено основні загрози для підприємств харчової промисловості по запропонованим об'єктам економічної безпеки, а саме: в процесі формування капіталу об'єктами економічної безпеки є джерела його формування (власні, запозичені, залучені) та ресурси (основні та оборотні засоби, трудові ресурси); в процесі функціонування систем об'єктами безпеки є: виробнича система (системи маркетингу, менеджменту та логістична); в процесі формування результатів об'єкти — це продукція, дохід, прибуток. Наведений перелік загроз засвідчує, що уникнення кризового стану потребує системного стратегічного аналізу і планування та високого професіоналізму менеджменту підприємств.

Ключові слова: безпека, аналіз економічної безпеки, підприємства АПК, об'єкти економічної безпеки.

Постановка проблеми. Турбулентність подій політичного, економічного, суспільного характеру загострили проблему безпеки. Потреба у захисті відчувається і на свідомому, і на підсвідомому рівнях. За таких обставин суб'єкти підприємницької діяльності все частіше стають об'єктами різного роду загроз, тому об'єктивно сформувалась необхідність впровадження заходів захисту бізнесу, спрямованих на створення протидії таким загрозам.

Дослідженням проблеми економічної безпеки підприємств займалися такі вчені-економісти: Т.Т. Іванюта [2], К.В. Коваленко [3], Н.О. Лоханова [4], О.Ф. Новикова [6], В.П. Пономарьов [4], Р.В. Потоколенко [6] та ін. Однак теоретико-прикладні положення забезпечення економічної безпеки підприємства обґрунтовані та розроблені недостатньо.

Метою дослідження є визначення складових об'єктів економічної безпеки та загроз для підприємств харчової промисловості по цим об'єктам, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення інструментарію діагностики економічної безпеки.

Виклад основних результатів дослідження. На основі аналізу існуючих наукових підходів зроблено висновок, що безпека підприємства — це стан об'єкта, при якому досягається усунення або мінімізація негативного впливу дестабілізуючих факторів (загроз) до прийнятого рівня, при якому забезпечується стабільне його функціонування, реалізація основних комерційних інтересів у даний час і в майбутньому [2].

З точки зору організації та інструментарію захисту можна виділити фізичну безпеку матеріальних цінностей, економічну та інформаційну безпеку.

Фізична безпека матеріальних цінностей — це захист від можливих витрат унаслідок розкрадання нерухомості, обладнання, виробничих запасів, продукції [4]. Інформаційна безпека — це захист конфіденційної інформації, запобігання її витоку, захист програмних продуктів [2]. Економічна безпека — це захист усіх складових діяльності підприємства економічними методами [4, 6].

При цьому серед економістів відсутня усталена точка зору на складові (об'єкти) економічної безпеки. З нашої точки зору, визначати склад об'єктів економічної безпеки доцільно за елементами процесу функціонування підприємства (рис.).

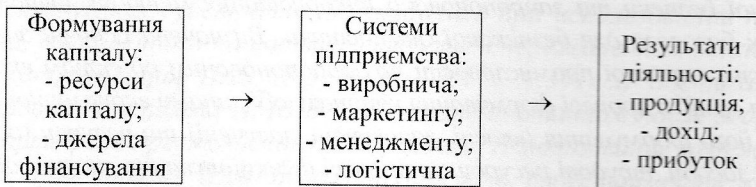

Рис. Схема функціонування підприємства

Таким чином, об'єктами економічної безпеки є:

- джерела формування капіталу: власні, запозичені, залучені;
- ресурси підприємства: основні та оборотні засоби, трудові ресурси;

- система маркетингу;
- товарні портфелі;
- виробнича система;
- система менеджменту;
- логістична система;
- фінансові результати: дохід, прибуток.

Аналіз та оцінку економічної безпеки доцільно виконувати у такій послідовності: виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають економічну безпеку підприємства (по кожному з вищезазначених об'єктів), аналіз і оцінка ступеня їх впливу та розробка комплексу заходів, спрямованих на формування економічної безпеки. Слід зазначити, що існують різні погляди вчених на підходи до оцінки економічної безпеки підприємства: прибутково-інвестиційний підхід; на основі аналізу фінансового стану підприємства; на основі методик діагностики банкрутства; ресурсно-функціональний підхід [2]. Кожна із цих методик зосереджується на обмеженому напрямку діяльності підприємства або на фінансових показниках як індикаторах рівня ліквідності, стабільності, платоспроможності, прибутковості, ділової активності. Результати апробації запропонованих методик аналізу в межах одного підприємства різні, іноді протилежні через відмінність та обмеженість обраних об'єктів економічної безпеки. Зважаючи на це, оцінку існуючих загроз слід проводити по всьому колу об'єктів (капітал, система, результати) та використовувати для цього традиційні методи стратегічного аналізу (SWOT, PEST), акцентуючи увагу саме на слабких сторонах і, відповідно, загрозах у діяльності підприємства. При цьому як базу для стратегічного аналізу можна використовувати всі випробувані методики аналізу: ресурсний, фінансовий, інвестиційний, конкурентних переваг тощо, не абсолютизуючи якийсь із них, тому що об'єктами аналізу при визначенні економічної безпеки повинні бути всі складові діяльності суб'єкта господарювання.

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно її керівництво і наскільки спеціалісти будуть спроможні уникнути можливих загроз по всьому колу безпекових об'єктів, ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Основні загрози для підприємств харчової промисловості згруповані за визначеними нами об'єктами економічної безпеки та наведені в таблиці.

До найбільш вагомих зовнішніх чинників впливу на стан підприємств галузей харчової промисловості, які знаходяться за межами країни, слід віднести геополітичну та макроекономічну ситуацію у світі, співвідношення валютних курсів, світову кон'юнктуру на продовольчі товари, рівень світових цін, зростаючі темпи альтернативного використання сільськогосподарської сировини (на біопаливо, на виробництво фарб тощо), зовнішньоторговельну політику уряду (сприяння вільній торгівлі і протекціоністські заходи), міжнародні і міждержавні угоди.

До внутрішніх чинників країни, які впливають на ситуацію, можна віднести купівельну спроможність населення; урегульованість питань власності; дохідність та інвестиційну привабливість галузей харчової промисловості; умови кредитування; техніко-технологічний рівень підприємств; вимоги щодо стан-

дартизації і сертифікації продукції, їх відповідність світовим підходам у цій царині; невідповідність споживачів до змін, що відбуваються в агротехнологіях, особливо щодо довгострокових наслідків генної трансформації, використання ГМО в продуктах харчування та в кормовиробництві; кадрове забезпечення підприємств галузі тощо.

Таблиця. Загрози для підприємств харчової промисловості по об'єктах економічної безпеки

Складові економічної діяльності підприємства	Складові економічної діяльності підприємства	Складові економічної діяльності підприємства
Капітал	Джерела формування	недоступність довгострокових позикових коштів; низький рівень інвестицій
	Основні засоби	високий рівень зносу основних засобів (вище 50 %); звуження можливостей реновації імпортним обладнанням через девальвацію гривні
	Оборотні засоби	низька якість і обмежений асортимент сировини; накопичення дебіторської заборгованості; інфляційні процеси
	Трудові ресурси	низький рівень професіоналізму; невисокий рівень заробітної плати; застарілі системи мотивації і стимулювання
Системи	Виробнича	відсутність вітчизняного ринку новітніх харчових технологій і відповідного устаткування, які забезпечать вихід на європейський рівень виробництва; низька зацікавленість виробників у розробленні, впровадженні та виробництві сучасного асортименту харчової продукції; повільне впровадження міжнародних стандартів якості
	Маркетингу	звуження внутрішнього ринку через зниження платоспроможності населення; звуження зовнішніх ринків через їх реструктурування (закриття ринку Росії, поступове просування на нові ринки)
	Логістична	незбалансована структура запасів; відсутність або дороговартісність транспортних засобів для швидкої логістики
	Менеджменту	застарілі структури управління; відсутність сучасних інструментів менеджменту;
Результати	Продукція	незбалансована структура товарних портфелів; мала частка інноваційної продукції
	Фінансові результати	великий вплив зовнішніх факторів: податки, девальвація гривні, платоспроможність населення

Дієвим інструментом запобігання поглибленню кризових явищ і мінімізації загрози реалізації країнових ризиків є структурна перебудова економіки України. Структурні зрушення в економіці країни вимагають: перегляду товарної й географічної структури експорту; вирівнювання сальдо зовнішньоторговельного балансу; зваженої і продуманої монетарної та валютної політики; підтримки АПК і переробної промисловості; виваженої політики щодо енергозберігання; державної підтримки найменш захищених верств населення. На даному етапі економічного розвитку в агропромисловому комплексі країни відбуваються динамічні інтеграційні процеси, які призводять до перебудовування ринку та появи мегаутворень. Вплив цих агрохолдингів на економічну безпеку АПК не є однозначним. З одного боку, саме вони динамічно розвиваються, виходять на міжнародні ринки, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняних зернових та олійних культур. З іншого боку, концентрація капіталу призводить до монополізації та непрозорості аграрного сектору економіки. Підприємства малого й середнього бізнесу досить часто зустрічаються з проблемою незаконних дій з боку великих підприємств і підприємств-монополістів. Агресивні стратегії розвитку агрохолдингів, які проявилися в нарощуванні активів, земельних банків і, як наслідок, зростанні доходу, не завжди супроводжувалося позитивною динамікою прибутку. Але найбільшу загрозу становить сформований ними рентний сировинний тип економіки.

Зростання купівельної спроможності населення країн BRICS виявилось одним із чинників збільшення цін на світовому продовольчому ринку в 2014 р., однак в 2015 р. агротовари значно подешевшали. За даними Bloomberg Community, в 2015 р. пшениця та худоба на світових ринках подешевшала на 13 %, цукор — на 26 %. Це пов'язують з уповільненням розвитку Китаю і світової економіки в цілому, зниженням цін на нафту, енергоносії та відповідним зменшенням потреби виробництва біопалива із продовольчих культур. Разом з тим, за даними FAO, передбачається, що виробництво зернових культур до 2024 р. зросте на 14 % [1]. Вочевидь, що ці процеси становлять суттєву загрозу для країн з рентною сировинною економікою і тільки переструктурування економіки та виробництво продукції з високою доданою вартістю нададуть можливість уникнути економічної безпеки в аграрному секторі України.

Висновки

Запропоновані об'єкти економічної безпеки надали можливість визначити загрози в діяльності підприємств харчової промисловості по всім складовим функціонування суб'єктів господарювання. Наведений перелік загроз засвідчує, що уникнення кризового стану потребує системного стратегічного аналізу і планування та високого професіоналізму менеджменту підприємств.

Література

1. Баранова В. Новый кризис добьет сырьевые страны / В. Баранова // Власть денег. — 2015. — № 9. — С. 14—15.
2. Іванюта Т.М. Особливості формування системи економічної безпеки на підприємствах харчової промисловості / Т.М. Іванюта // Наукові праці Національного університету харчових технологій. — 2011. — № 41. — С. 63—67.

3. Коваленко К.В. Основні загрози економічній безпеці підприємств аграрного сектору регіону / К.В. Коваленко // Економіка аграрних підприємств: проблеми теорії та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю факультету економіки і менеджменту Полтавської державної аграрної академії, м. Полтава, 24—25 вересня 2008 року / під ред. І.І. Шупик, О.С. Песцової. — Полтава: ЧП Рибалка, 2008. — С. 41—53.

4. Козаченко А.В. Економічна безпека підприємства. Сутність і механізми забезпечення: монографія / А.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, А.Н. Лещенко. — Київ: Видавництво «Лібра», 2003. — 280 с.

5. Лоханова Н.О. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку / Н. Лоханова // Економіст. — 2005. — № 2. — С. 52—56.

6. Новикова О.Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення / О.Ф. Новикова, Р.В. Покотиленко. Інститут економіки промисловості НАН України. — Донецьк: видавництво «Прима», 2006. — 408 с.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Н.И. Жужукина

Национальный университет пищевых технологий

В статье определена сущность понятия «экономическая безопасность предприятия», систематизированы объекты экономической безопасности в соответствии с составляющими элементами функционирования предприятия. Рассмотрены существующие подходы к анализу экономической безопасности и предложено использование методик стратегического анализа как базового инструмента для диагностики безопасности. Определены основные угрозы для предприятий пищевой промышленности по предложенным объектам экономической безопасности, а именно: в процессе формирования капитала субъектами экономической безопасности являются источники его формирования (собственные, заемные, привлеченные) и ресурсы (основные и оборотные средства, трудовые ресурсы); в процессе функционирования систем объектом безопасности является производственная система (системы маркетинга, менеджмента и логистики); в процессе формирования результатов объекты — это продукция, доход, прибыль. Приведенный перечень угроз свидетельствует, что для нивелирования кризисного состояния необходимы системный стратегический анализ и планирование, а также высокий профессионализм менеджмента предприятия.

Ключевые слова: *безопасность, анализ экономической безопасности, предприятия АПК, объекты экономической безопасности.*